

SZARVASMARHA-TENYÉSZTÉSI KUTATÁS EREDMÉNYEINEK MEGVALÓSULÁSA NAGYÜZEMEINKBEN

KASÓ JÓZSEF

igazgató

Állami Gazdaság, Szigetvár

Megtiszteltetés számomra, hogy a gyakorlati szakemberek közül én lehetek az, aki Horn Artúr akadémikus 70. születésnapját ünneplő ülés előadója lehetek.

Méltatni Horn Artúr akadémikust nem kívánom. Úgy érzem ezt már Dr. Dohy János barátom, mint nálam illetékesebb megtette. Azonban nem mehetek el szó nélkül azok mellett a kapcsolatok mellett, amelyek kialakultak Horn Artúr akadémikus és a gazdaság kollektívája között.

Ezúton is köszönetet mondok kollektívánk nevében azokért az egész életre szóló és most már bátran mondhatom időtálló szakmai és emberi tanácsokért, útmutatásokért, amelyet Horn professzor úrtól kaptunk. Nekem is tanárom, mindig segítők, szakmai kérdésekben útmutatóm volt az ünnepelt. Remélem, hogy ez a kapcsolat a 70. születésnapja után sem szakad meg, ha minőségében módosul is.

Tisztelt Kollégák!

A szarvasmarha-kutatások Magyarországon nagyban az ünnepeltünk és azoknak a munkatársaknak nevéhez kapcsolódnak, akiket ő tanított és vezetett. Nem könnyű feladat a meghívóban szereplő cím tárgyalása. Úgy érzem, hogy ez az összefoglaló cím tömör megfogalmazása állattenyésztésünk, állattenyésztési kutatásaink utóbbi évtizedekben legtöbbet tárgyalt és vitatott kérdéseinek.

Teljességre való törekvés nélkül a tenyésztési kutatások eredményeiről szeretnék nagyon rövid észrevételeket tenni és véleményt nyilvánítani.

A mezőgazdasági nagyüzemek kialakulása — a felszabadulás után — szükségszerűen felvetette a szarvasmarha-ágazat tenyésztési politikájának módosítását is.

Indokolttá vált a klasszikus tenyésztési módszereknek átértékelése és a populáció genetikai megvalósulásán keresztül történő realizálása. Az alapvető

cél annyiban módosult, hogy a „nagyüzemi” szarvasmarha-tenyésztést kellett és kell eredményesebbé tenni.

Az akkori ÁKI szarvasmarha-tenyésztési kutatásai ilyen céllal folytak nálunk a Szigetvári Állami Gazdaságban és az ország különböző nagyüzemeiben. A kutatások jelentősége, hogy azok viszonylag nagylétszámú populációval kerültek lefolytatásra. A célkitűzések helyességét a kísérleti eredmények mellett szinte azonnal az üzemi eredmények is bizonyították. Kísérletek ilyen mértékű lefolytatása kockázattal is járt. Általában az üzemek vállalták ezt a kockázatot, látták a szarvasmarha-ágazat tenyésztéspolitikai változásainak szükségességét és bíztak a kutatókban, hogy helyesek azok a tudományosan megalapozott prognosztizált eredmények, amelyeket célul tűztek ki.

A jó együttműködés alapja mindkét együttműködő részéről a bizalom. A mi esetünkben úgy érzem ez meg volt, és meg van ma is.

Hogy a bizalom helyes és reális volt, azt eredményeink bizonyítják a legjobban.

Gazdaságunkban, hasonlóan a többi állami gazdasághoz a 60-as években az általános technikai színvonal növekedése felgyorsult, gyorsan növekedett. Minden ágazatunkban javultak az eredmények. Kivételt jelentett a szarvasmarha-tenyésztésünk. Az átlagos színvonalhoz viszonyítottan jó magyartarka tehenészettel rendelkezünk. Ennek ellenére egyre inkább nyilvánvalóbbá vált, hogy a magyartarka-állományunkkal nem tudunk érdemben előrelépni.

Elsősorban a munkatermelékenység és a munkakörülmények javítása érdekében sürgetővé vált a tehenészetünk modernizálása, illetve új, korszerű tehenészeti telep létesítése.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a meglévő magyartarka-állományunk sem elegendő tejelékenységgel, sem az új technológiák szabta, megváltozott követelményekhez szükséges kellő adaptációs képességgel nem rendelkezik.

Fajtatiszta tenyésztéssel a legmondosabb szelekciós munka esetén is évtizedekre lett volna szükség, hogy állományunkat kellő színvonalra emeljük. Ehhez pedig nem volt időnk.

Számításba véve Horn professzor úr által is sokat emlegetett időtényező szerepét, az állattenyésztő munkában, kikértük tanácsát. Vele, valamint munkatársaival történt konzultációk alapján 1968-ban a keresztezés mellett döntöttünk.

Közösen határoztuk meg a követendő tenyészirányt, állományunk tej, majd később emellett húsirányú specializálását.

A tejelő állományunkat a hungaro-friz konstrukcióban tenyésztjük. E konstrukció első tehenei nálunk termeltek. Az első kísérleti eredmények nálunk születtek.

Ezen kimagaslóan jó eredményeket látva, már kezdetben bevontuk egész állományunkat ebbe a keresztezési munkába.

Gazdaságunkban is jól igazolódtak azok a remények, amelyeket a dán Jersey és a holstein-friz kombinálásától reméltünk, illetve amelyekkel az ÁKI munkatársainak előzetes genetikai számításai kecsegtettek.

A keresztezési munka sikerét tükrözi gazdaságunk üzemi termelésének javulása. 1972-ben amikor még gyakorlatilag csak magyartarka teheneink voltak: 970 tehén átlagában az egy tehenre jutó üzemi tejtermelés 3010 kg volt, amely 1976-ra 4207 kg-ra, 1980-ra pedig 4920 kg-ra emelkedett. Az eredmények értékét növeli, hogy közben tehénlétszámunk is közel 40%-kal növekedett, a tejmenyiség fajlagos mutatója az elmúlt 8 évben 60%-kal javult.

1980-ra elkészült az 1228 férőhelyes, iparszerűen üzemelő Agrokompex rendszerű tehenészeti telepünk.

A hungaro-friz tehének jó adaptációs készségét bizonyítja, hogy az átállást törésmentesen tudtuk végrehajtani és azt nem követte termelésesökkenés.

A hungaro-friz jó tőgye, lábszerkezete, mérsékelttesttömege, jó kezelhetősége igen előnyösen jelentkezett az ipari tartási körülmények között, ami megmutatkozott abban, hogy a 25% Jersey génhányadot tartalmazó hungaro-friz tehének közül lényegesen kevesebbet kényszerültünk kiselejtezni, mint a magyartarka $\times$ Holstein keresztezettek közül.

A gazdasági és tenyésztési eredmények mellett ki kell emelni, hogy az új fajták felhasználása, illetve az új konstrukciók kialakítása ösztönzőleg hatott üzemünkre, a velük foglalkozó dolgozókra.

Az ágazatra nagyobb figyelem összpontosult. A vezetők és a fizikai dolgozók egyaránt örültek a sikernek s ez együtt tovább javította az eredményeinket.

Mindezek megmutatkoztak a tejtermelő szarvasmarha-ágazat pénzügyi eredményeiben is. Az egy tehere jutó közvetlen ágazati eredmény az utolsó 3 év alatt átlagban 12 500 Ft volt.

Gazdaságunk egyharmad része nehezen művelhető dombvidék a Zselic-ségben. Ennek szántóföldi művelése éveken keresztül veszteséges volt és még reményünk sem volt arra, hogy termelés-szerkezeti változás nélkül tartósan jövedelmezővé tehesük.

Ez az adottság, továbbá az intenzív tejtermelő ágazatba és a sertés-tenyésztésben fel nem használható nagy tömegű melléktermékek hasznosítása készítetett bennünket arra az elhatározásra 1974-ben, hogy létrehozzunk egyhasznú húsmarha-ágazatot is.

Ezt megelőzően ugyancsak kikértük Horn Artúr akadémikus és munkatársainak véleményét, akik részletes tenyésztési programot dolgoztak ki számunkra.

Felmérve a genetikai lehetőségeket és alkalmazkodva gazdaságunk adottságaihoz olyan tenyésztési program mellett döntöttünk, amelyik húshasznú anyatehén előállítását a tejtermelő állományunkra alapozza. Ezt lehe-

tővé teszi hungaro-friz teheneinknek a Jersey fajtából eredő kitűnő szaporasága.

A program során — a Bozó Sándor barátom által már kifejtett tenyésztési módszereknek megfelelően — a tejelő állományunk gyengébb egyedeit hereford bikák spermájával termékenyítjük, s az így kapott nőivarú állományból alakítjuk ki az anyatehén populációt.

Ezeket a hereford apaágú teheneket limousin bikákkal fedeztetjük s az ebből a párosításból született ivadékokat tekintjük vágó végtermékeknek.

Mindkét ivarú szaporulatokat meghizlaljuk, az üszöket azonban vágás előtt egyszer leelletjük. Ezzel is növeljük a hízóba állítható borjak számát.

Eddigi, most már 4 éves tapasztalataink e téren is messzemenően igazolták a genetikai számítások helyességét.

A gyakorlatban tapasztaljuk, hogy mit jelent a céltudatos tenyésztőmunka, a heterózis-hatásod tudatos kiváltása, a megfelelő keresztezési partnerek megalapozott kiválasztása. Igazolódott, hogy a hereford fajta felhasználásával a tejelő állományból is kitűnő anyatehén állítható elő, amelyet egész éven át istálló nélkül tudunk tartani és amelyek borjúnevelő képessége kitűnő.

Teheneinket szezonálisan elletjük. Ennek ellenére a fogamzási eredmények 80% feletti. A borjúkiesési mutatóink ugyancsak kedvezőek. A holtelés, az elhullás és a kényszervágás aránya a 3 év átlagában együttesen 5%.

A tehének jó borjúnevelő képességét és a keresztezési kombináció sikerét tükrözi a borjak választási súlya, amely minden évben meghaladta a 200 kg-ot és megközelítette anyáik élősúlyának 50%-át.

A limousin apaágú végtermékek igen tetszetősek, jó húsformákat mutatnak. A gazdaságunkból elkerült végtermék bikaborjak az OTÁF Borodpusztai teljesítményvizsgáló állomásán a magyartarkáinál jobb súlygyarapodást és vágóértéket értek el.

Tapasztalataink szerint az így előállított végtermék hízottbikákat szívesen veszik a külföldi vevők is.

Összességében a húsmarha-ágazatunk, amely végső soron a tejtermelésre specializált teheneinkre alapozódik, pénzügyileg is eredményes, ami nagymértékben a vázolt racionális tenyésztési módszernek köszönhető.

Az utolsó 3 év átlagában az egy hústehénre jutó közvetlen ágazati eredmény 5800 Ft volt, dotációval együtt.

A gazdaságunkban tapasztalt állományváltozás, illetve tejtermelés-növekedés nem egyedi eset. Tejtermelésre specializált típusok térhódítása volt tapasztalható a termelősövetkezetek jó részénél és gyakorlatilag valamennyi állami gazdaságnál.

Az állami gazdaságok 1972-ben már a kormányprogramot megelőzően határozták el a szarvasmarha-tenyésztésük új alapokra helyezését, ami a specializációt és a típusdifferenciálást jelentette.

A programot a legmodernebb hazai és külföldi kutatási eredményekre és az élvonalbeli gyakorlat tapasztalataira építve dolgozták ki és fejlesztették tovább. A tejirányú specializáció alapfajtája az állami gazdaságokban, de az országos programban is a holstein-friz lett, amelynek behozatalára Horn Artúr akadémikus elsőként már 1963-ban javaslatot tett, s 1969-ben ugyancsak ő vásárolta Kanadában az első holstein-friz állományt a Bábolnai ÁG részére.

Az állami gazdaságok a megalapozott keresztezési programjukkal elérték, hogy 1980-ra az egy tehénre jutó átlagtermelés 100 000 tehén átlagában elérte a 4661 kg-ot, ami több mint az olyan hagyományos tejtermelő országok átlaga, mint Svájc, NSZK, Kanada, Nagy-Britannia, Új-Zéland stb.

A termelészövetkezetekben a tejirányú specializáció mintegy két évvel később kezdődött, mint az állami gazdaságokban, ami még ma is érezteti hatását a két szektorban elért átlagos tejtermelésben.

1977-ben még gyakorlatilag tiszta magyartarka-állománnyal elérték a tsz-ek a 2781 litert, amely 1979-re a keresztezett populációk termelésbe állításával 3266 kg-ra emelkedett.

Az OTÁF 1979-es adatai alapján a tsz-ekben a holstein-friz keresztezetek átlagos laktációs termelése 3995 kg tej és 148 kg tejszír volt, az állami gazdaságokban pedig 4665 kg tej, 168 kg tejszírral.

Nagyban hozzájárult a szakosodás végrehajtásához és a jelenlegi jó eredményekhez a tervszerű, céltudatos import is. Az OTÁF-főigazgató adatai szerint 1970 és 1979 között 22 800 holstein-üszőt és 162 tenyészbikát, valamint kereken 580 000 adag spermát hoztak be a tengerentúlról a tenyésztési bázis szélesítése céljából. Ezzel hazánk lett Európa legnagyobb holstein-friz génbázisa.

Összességében megállapítható, hogy a tejtermelés és a tejfelvásárlás a vártnál is gyorsabban növekedett a különböző intézkedések hatására. Míg 1972-ben 1,59 milliárd liter tejet fejtek hazánkban, 1979-ben már 2,38 milliárd litert, ami 34,5%-os növekedést jelent a tejtermelésben.

A vágómarhatermelést tekintve már nem beszélhetünk a tejtermeléshez hasonló fejlődésről, de azoknak várakozásával ellentétben, akik féltették a hústermelést a specializált típusok előretörésétől, e téren is szerény előrelépésről számolhatunk be, mind az összes marhahús termelésében, mind pedig az exportban.

Szerény fejlődésnek az oka, hogy az egyhasznú húsmarha-állomány létszáma stagnál.

Ennek azonban egyelőre részben szemléleti, leginkább azonban jelenleg gazdasági okai vannak. A húsmarha-ágazat gazdasági eredményei ma általában nem kedvezőek, annak ellenére, hogy ilyen módon lehetne a legkisebb tőkebefektetéssel a hústermelést növelni.

Ma már az egyhasznú húsmarha-ágazattal kapcsolatos legfontosabb tenyésztési, technológiai és takarmányozási kérdések nagy vonalakban tiszt-

tázottak. Hogy a hústermelés terén is a tejtermeléshez hasonló sikereket érjünk el, ahhoz a húsmarhatartás és a marhahizlalás jövedelmezőségét kellene javítani.

E nagyon rövid összefoglalóból is, de a rendelkezésre álló adataimból egyértelműen megállapítható, hogy a szarvasmarha-ágazat az elmúlt egy évtized alatt jelentősen fejlődött. Ebben a fejlődésben a kutatási munka meghatározó szerepet töltött be.

Az eredményeink, a tudomány és gyakorlat szerves kapcsolatából, s eredményes együttműködéséből származtak. A sokat hangoztatott és vitatott kutatás és gyakorlat kapcsolata úgy érzem a mi esetünkben eredményes és jó volt, ugyanezt általánosságban nem lehet minden szakterületre és minden kapcsolatra elmondani.

Javítanivalónk még ezen a téren is van, de eredményeink is vannak. Az eredmények arra kell hogy serkentsenek, hogy mind szélesebb, mind több területen legyen hatékonyabb a kutatás és a gyakorlat együttműködése.

Beszámolóban ismertetett eredményeink közös munka következménye, s mégegyszer ezúton mondok köszönetet a kutatás képviselőinek, így Horn Artúr akadémikusnak és munkatársainak azért az eredményes munkáért, amellyel hozzásegítettek bennünket a szarvasmarha-ágazatunk eredményességének növeléséhez.